

придружавалъ въ 922. година посланика на арабския халифъ Муктедира (908.—932.), на име Саусент-ел-Раси, изпратенъ до царя на току що обърнатитъ въ мухамеданство волжски българи съ специална мисия. Споредъ нѣкои арабски писатели (Казвини и др.) ибн-Фодланъ билъ самъ шефъ на мисията, споредъ Френа той заемалъ само много по-скромното мѣсто на неинъ *секретарь* и като такъвъ билъ натоваренъ да напише официалния рапортъ до Муктедира. Тоя рапортъ се нарича собствено „записка“ и се е очувалъ само въ откъслечи въ голѣмия словарь на Якута подъ имената Итилъ, Башгурдъ, Булгаръ, Хазаръ, Ховарезмъ и Русъ. Споредъ записката на ибн-Фодлана пратеничеството на Муктедира имало за цѣль, да укрѣпи въ ислама новообърнатитъ българи, да имъ построи джамии и крѣпость за защита отъ външните врагове. Всичко това било извършено по просбата на самия цар на българитъ, името на когото се чете различно (вж. по-долу). Тѣй като съобщенията на ибн-Фодлана сж особено интересни не само като материалъ за историка и етнографа, но и за *критиката* на въпроса, който ни занимава, ние ще приведемъ подъ чертата тия мѣста изъ записката му, които ни интересуватъ тукъ по-специално споредъ прѣвода на Гаркави о. с. р. 85 и сл.¹⁾

¹⁾ Изъ „Записката“ на Ахмеда ибн-Фодлана ибн-Абаса ибн-Рашида ибн-Хамала:

1. *Итилъ* е името на една голѣма рѣка, подобна на Днѣпръ, въ страната на хазаритъ и тече край страната на руситъ и българитъ (Булгаръ). Казватъ, че *Итилъ* е столица на страната на хазаритъ, а рѣката е наречена по нея. *Четохъ въ книгата на Ахмеда ибн-Фодлана ибн-Абаса ибн-Рашида, ибн-Хамала, посланика на Муктедира въ страната на славянитъ*, т. е. къмъ жителитъ на Булгаръ. Разказватъ на ибн-Фодлана и поръката, дадена нему отъ Муктедира за Булгаръ, сж събрани въ книга, изѣстни сж и се намиратъ въ рацитъ на хората, азъ видѣхъ много коня отъ тяхъ.

2. *Булгаръ* — *градътъ на Славянитъ лежи на северъ*. Азъ четохъ записката, която съчинилъ Ахмедъ ибн-Фадланъ, ибн-Абасъ, ибн-Рашидъ ибн-Хаммадъ, клиентъ на Мухамеда ибн-Сулеймана, посланикъ на Муктадира-Биллахи до *царя на славянитъ*, и въ които той е описалъ всичко, каквото видѣлъ отъ като излѣзълъ отъ Багдадъ, до като се завърне пакъ тамъ. Въ нея той казва: когато писмото на *Алмаса ибн-Шалхи Балтагара, царя на славянитъ*, стигна, до повелителя на вѣрнитъ, Муктадира-Биллахи, въ което (писмо) той моли (халифа), да му прати такъвъ нѣкой човѣкъ, който да го обучи въ вѣрата, да го настави въ законитъ на ислама, да му построи джамии и да му постави катедра за утвърждение на нея пропагандата въ всичката му страна и въ всичкитъ области на неговото царство; моли тѣй сж и за съоружение на крѣпости, въ които би могълъ да се защитава отъ царетъ-враги — то той (халифътъ) се съгласилъ на всичко това.

Посрѣдникъ му билъ Надиръ ал-Хазми. Азъ захванахъ да чета писмото до него (халифа) и да прѣдавамъ подарѣнитъ, пратени нему и на шерифитъ отъ законоучителитъ и ученитъ. Отъ страна на султана (халифа) билъ пратеникъ Сусанъ ал-Раси, клиентъ на Надира ал-Хазми. Ний се оялтихме, казва той, отъ града на Мира на 11 сѣфаръ 309. год. Сгѣдъ това той разказва, какво му се случило на пътя за Ховарезмъ и оттукъ въ *страната на славянитъ*, което би било дълго за разказване. Сгѣдъ това, казва той, *когато бѣхме на единъ денъ и една нощъ разстояние отъ царя на славянитъ*, къмъ когото се отправихме, той проводи да ни срѣнатъ, четирима царе, които му сж подчинени, и братята си и дѣцата си.

... Когато свършихме обѣда, всѣки отъ насъ си занесе въ кащи, каквото бѣше останало на масата. *Като се свърши (обидѣтъ) той заповѣда да донесатъ нишита отъ медъ, което се нарича у тяхъ сауу, и той и ний пижме отъ него.*

... проявесоха му *хубавата* „Божѣ благослови царя Балтагара, царя на българитъ“; но азъ му казахъ, че само Богъ е царь, и че никому не прилича таквава име, особено отъ катедрата. Ето твоятъ покровителъ.

... *Всички носятъ калансуви*. Когато царятъ имъ излѣзва той бива самичкъ, безъ пажъ и безъ друга свита. Когато идва на пазаръ, всѣки става, снѣма *калансувата* отъ главата си и я гужда подъ мишница, а когато той си отива турятъ *калансувата* на глава. Сжмо всѣки, който излѣзе при царя, малко и голѣмо, даже дѣцата и братята му, нощъ видятъ царя, свалятъ *калансувата* и я турятъ подъ мишница, сгѣдъ туй обръщатъ глава къмъ него и сѣдатъ, послѣ ставатъ и не сѣдатъ, до като той не заповѣда. Всѣки, който сѣдне прѣдъ него, *става* на